

A budai egyetemi nyomda román kiadványainak dokumentumai 1780–1848
A dokumentumokat gyűjtötte, összeállította és ismertetőkkkel ellátta *Veress Endre*. Válogatta, sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt írta *Domokos Sámuel*. Budapest 1982, Akadémiai Kiadó, 465 1.

A budai egyetemi nyomda fontos helyet foglalt el a magyarországi nem-magyar népek és egyes szomszéd népek kulturális-nemzeti fejlődésében. A 18. század legvégétől az 1840-es évekig terjedő időszakra, tehát éppen az ún. nemzeti ébredés kritikus periódusára esik fénykora. Azt az általános keretet, melybe a nyomda román vonatkozású munkássága is illeszkedik, 1977-ben *A budai Egyetemi Nyomda szerepe a keleteurópai népek társadalmi, kulturális és politikai fejlődésében* c. nemzetközi tudományos konferencia helyezte sokoldalú megvilágításba. A magyar tudományos kutatás persze már jóval korábban is foglalkozott a budai nyomda román könyvkiadásával, mint ahogy a román történetírás, főként irodalomtörténetírás sem feledkezett meg ennek jelentőségéről.

Forráskiadó tevékenységéről a szakmai körökben jól ismert Veress Endre évtizedeken át munkálkodott a magyar–román történelmi és művelődési kapcsolatok dokumentumainak feltárásán. Ennek keretében gyűjtötte össze a két világháború között a jelen kötet anyagát is az Egyetemi Nyomda archívumából.

A Domokos Sámuel által sajtó alá rendezett kötet nem tartalmaz szenzációs újdonságokat. Annál inkább bőséges, megbízható információkat a román cenzorok és korrektorok munkásságáról, a könyvkiadás egykorú politikai, szakmai, technikai és üzleti körülményeiről. A nyomda 1796-tól kapott privilégiumot görög keleti egyházi könyvek nyomtatására. Az erdélyi nyomdák – ebben a vonatkozásban: Brassó, Nagyszeben, Balázsfalva – természetesen jelentettek meg ilyen típusú munkákat, de terjesztésüket az erdélyi nagyfejedelemségre (illetve a kivitelre) korlátozták, míg az Egyetemi Nyomda külföldön és az egész birodalomban terjeszthette kiadványait, 1808-tól pedig a bukovinai iskolák román és „illír” nyelvű könyveinek készítésére is privilégiumot kapott. Érdemes megemlíteni, hogy a Kárpátokon túl is keresettek voltak könyvei, főként naptárai, majd később „illír” betűket is szállított a szárnyait bontogató havasalföldi nyomdák számára. Mint az iratokból kitűnik, a görögkatolikus egyházzal szembeni bizalmatlanság miatt, odaát szívesebben látták a budai nyomda termékeit, mint a balázsfalviét.

A román kiadványok jegyzékei jól tükrözik mind a kor szellemét, mind a román művelődés adott szintjét. Nyomtak itt különféle tankönyveket, tanítói segédkönyveket, kalendáriumokat, mesekönyveket, ókori történeteket, iskolai szabályzatokat, anyakönyvi „úrlapokat”, orvosi könyvet, de mindenekelőtt a két felekezet számára egyházi könyveket. Kiadtak különböző hivatalos és félhivatalos népnevelő munkákat, értelmes mezőgazdasági szakkönyvek mellett gyapottermesztési útmutatót, alkalmi füzeteket a napóleoni háborúkról, vagy éppen Az alattvalók kötelessége az uralkodóval szemben c. állampolgári ismereteket.

Az utókor által nagyobb horderejűnek ítélt művek mind kapcsolódnak az ún. erdélyi triász (Samuil Micu-Klein, Gheorghe Șincai és Petru Maior) cenzori működéséhez. Neveik nagyon is ismeretesek a magyar történelmi irodalomból, ők azok, akik a 18. századi magyar

humanizmushoz erősen kapcsolódva kidolgozzák a dáko-román kontinuitás történeti-nemzeti ideológiáját. A kötet – mint Domokos Sámuel bevezető tanulmányában jelzi – számos helyen pontosítja nevezettek budai cenzorkodásával kapcsolatos ismereteinket, méghozzá az adatszerű pontosítástól egészen a tisztség tényleges rangját és súlyát illető értékelésig. A cenzori állás tekintélyére jellemző adalék, hogy Gozsdu Mano (1802–1870), a később nagy tekintélyű liberális, magyarbarát román politikus már érdemi pesti ügyvédi munkával a háta mögött 1833-ban szintén megpályázta ezt a munkakört. Nem térhetünk itt ki a triáshoz a szakirodalomból jól ismert nyelvészeti és történeti munkáira, vagy az 1825-ben *Lexicon Budense* néven emlegetett román–latin–magyar–német szótárra. Csak megemlíjtük, hogy itt akarta megjelentetni Ioan Molnar-Piuaru tudós professzor – az erdélyi román művelődés talán első igazán modern szervezőegységisége – az első román folyóiratot, ami nem elvi okokból, hanem rész kérdésekben hiúsult meg. (Így is Budán adta ki az első román folyóiratot, a *Biblioteca Romănescă* 1821–30 között. Z. Carchalechi bukaresti könyvkereskedő.) Itt jelent meg 1827-ben Dinicu Golescu európai utazásának leírása, az első ilyen a román irodalomban.

A kötet 563 dokumentumot közöl időrendi sorrendben. A legtöbb irat természetesen a nyomdának a különféle román szerzőkkel, könyvkereskedőkkel, egyházi vezetőkkel, valamint felettes hatóságával – a Helytartótanáccsal – folytatott levélváltásból került ki. Zömében latin, kisebb részben német és elvétve román, magyar nyelvű levelek kerültek közlésre. Az iratokat rövid rezümé előzi meg, amelyekben a nevek a mai helyesírással, míg az Okmányokban az eredeti helyesírást megőrizve (pl. Sincai-Sinkay, Tihindeal-Czikingyal, Molnar-Piuaru – Molnar de Müllersheim) szerepelnek.

A kötet megjelentetése fontos szakmai hozzájárulás a múlt századi román művelődés-történet kutatásához, s egyben törlesztés is a Veress Endre munkásságával szemben oly régi tudományos tartozásból.

Szász Zoltán

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS VÁROSTÖRTÉNETI MONOGRÁFIAI

1. *Schoen Arnold*: A Budapesti központi városháza. 1930.
2. *Schoen Arnold*: A budai Szent Anna-templom. 1930.
3. Tanulmányok Budapest múltjából I. 1932.
4. Tanulmányok Budapest múltjából II. 1933.
5. Tanulmányok Budapest múltjából III. 1934.
6. *Horváth Henrik*: Budai kőfaragók és kőfaragójelek. 1935.
7. Tanulmányok Budapest múltjából IV. 1936.
8. Tanulmányok Budapest múltjából V. 1936.
9. *Horváth Henrik*: Zsigmond király és kora. 1937.
10. Tanulmányok Budapest múltjából VI. 1938.
11. Tanulmányok Budapest múltjából VII. 1939.
12. Tanulmányok Budapest múltjából VIII. 1940.
13. Tanulmányok Budapest múltjából IX. 1941.
14. Tanulmányok Budapest múltjából X. 1943.
15. *Horváth Henrik*: Árpád-házi Szent Margit síremléke és egyéb tanulmányok. 1944.
16. *Lestyán Sándor*: Az ismeretlen Táncsics. 1945.
17. *Nagy Lajos*: Az Eskü-téri római erőd, Pest város őse. 1946.

BUDAPEST VÁROSTÖRTÉNETI MONOGRÁFIAI

- XVIII. Tanulmányok Budapest múltjából XI. 1956.
- XIX. Tanulmányok Budapest múltjából XII. 1957.
- XX. *Huszár Lajos*: A budai pénzverés története. Bp. 1958.
- XXI. Tanulmányok Budapest múltjából XIII. 1959.
- XXII. Tanulmányok Budapest múltjából XIV. 1961.
- XXIII. *Bónis György*: Buda és Pest bírósági gyakorlata a török kiűzése után. Bp. 1962.
- XXIV. Tanulmányok Budapest múltjából XV. 1963.
- XXV. Tanulmányok Budapest múltjából XVI. 1964.
- XXVI. Tanulmányok Budapest múltjából XVII. 1966.
- XXVII. Tanulmányok Budapest múltjából XVIII. 1971.
- XXVIII. Tanulmányok Budapest múltjából XIX. 1972.
- XXIX. Tanulmányok Budapest múltjából XX. 1974.
- XXX. Tanulmányok Budapest múltjából XXI. 1979.
- XXXI. Tanulmányok Budapest múltjából XXII. 1988.

A XVIII–XXXI. kötetek megrendelhetők:

Budapesti Történeti Múzeum, H–1250 Budapest, Pf. 4.

Die Bände von XVIII–XXXI. sind im Historischen Museum der Stadt Budapest erhältlich. H–1250 Budapest, Pf. 4.

Készült a Mozgáskorlátozottak Hajdú-Bihar megyei Egyesületének
PIREMON Vállalata nyomdaüzemében
Felelős vezető: dr. Gere Kálmán igazgató

